

Programrådsmöte 2009-04-22

Ledamöter:

Hilde Nybom, SLU
Morten Rasmussen, NordGen
Torbjörn Ebenhard, CBM
Göran Svanfeldt, FOR
Anna-Gretha Eriksson, RAÄ
Ulf Lindberg, RAÄ

Martin Sjödahl, Jordbruksverket
Maria Nyman-Nilsson, Museerna
Björn Aldén, Botaniska trädgårdarna
Håkan Svensson, Pomologiska sällskapet

Samordnare:

Eva Jansson, CBM
Jens Weibull, CBM

Sekreterare:

Agneta Börjeson, Jordbruksverket

Dessutom deltog Lisa Ragnarsson, Länsstyrelsen Västra Götaland som har ansvaret för Gunnebo kulturresevat. Representanter för Formas, Sida, växtförädlarna, och GRO/LRF saknades. Riksantikvarieämbetet var värd och därför hölls mötet på ett av landets kulturresevat, Gunnebo i Mölndal.

Inledning

Martin Sjödahl hälsade välkommen till mötet. Håkan, Pomologiska sällskapet och Hilde hälsades extra välkomna då de inte varit med på något möte tidigare.

Martin har nu fått ordinarie tjänst som enhetschef på Miljöenheten, Jordbruksverket och kommer därmed att leda programrådet framöver.

Presentation av Kulturresevat

Riksantikvarieämbetet presenterade först ämbetet i stort och sedan mer i detalj hur man arbetar med kulturresevat.

Att bilda kulturresevat har varit möjligt sedan Miljöbalkens tillkomst. Det har inneburit ett nytt arbetssätt där man utgår ifrån kvaliteten, förankring hos mark och sakägare, hållbarhet, långsiktighet och tillgänglighet. Man arbetar efter helhetsprincipen och både biologiska, sociala och kulturella värden tas till vara. Verksamheten ska vara levande. Varje kulturresevat har ett uttalat syfte samt kvalitetsmål och skötsel mål. Uppföljning, utvärdering och utveckling av dessa mål är väsentligt. Driften ska vara kostnadseffektiv.

Därefter redovisades några olika exempel på kulturresevat. Mer om detta finns att läsa på <http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/kulturresevat.html>.

Kulturresevat kan genom sina trädgårdar och åkrar bli en del av ett levande bevarande av den odlade mångfalden och det som samlats in i inventeringen.

Minnesanteckningarna från förra mötet

Det fanns inga frågor eller punkter i de gamla minnesanteckningarna som inte var klarlagda. Minnesanteckningarna lades därmed till handlingarna.

Information från Jordbruksverket

En utredning om myndigheterna inom livsmedelskedjan har gjorts. Utredaren har haft i uppdrag att se över ansvaret inom den svenska livsmedelskedjan och den nuvarande myndighetsstrukturen: Livsmedelsverket, Jordbruksverket, Fiskeriverket och Statens veterinärmedicinska anstalt. Utredaren föreslår att dagens fyra myndigheter ersätts av tre nya. Livsmedelssäkerhetsmyndigheten ska enligt utredningen vara en samlad myndighet från jord till bord och större delen av Jordbruksverkets djurfrågor hamnar enligt förslaget här men även utsäde, växtinspektion och GMO. Miljöfrågorna och stödverksamheten och övriga växtodlingsfrågor blir om förslaget genomförs kvar i en ny myndighet för jordbruk och landsbygdsutveckling. Var växtgenetiska resurser hamnar är oklart. Tanken är att de nya myndigheterna ska finnas från januari 2010. Utredningen är nu ute på remiss (se mer <http://www.regeringen.se/sb/d/11598/a/119987>), och vad som sedan händer med förslaget är upp till regeringen.

Implementering av direktivet gällande bevarandesorter av lantbruksväxter ska göras till den 30 juni 2009. Arbete med lagtexter och ansökningsblanketter pågår. Förslaget ska ut på remiss. En broschyr som behandlar ovanstående är på planeringsstadiet och ska vara färdig under 2009. Även ett seminarium planeras.

För köksväxter har ännu inget direktiv kommit. EU arbetar här med två direktiv, ett som motsvarar bevarandedirektivet för lantbruksväxter och ett för amatörsorter där man även kan få med sorter som inte är bevarandesorter men som kan finnas intresse av att saluföra i små mängder.

Jordbruksverket har skickat förslag till program för Programmet för odlad mångfald 2010-2015 till regeringen. I detta förslag ingår också den Nationella genbanken. Jordbruksverket har även skickat förslaget om den Nationella genbanken separat till regeringen i mer detaljerad form.

Finansiering av särskilda medel till POM efter 2010 är fortfarande oklart. Men på Jordbruksdepartementet är de mycket hoppfulla om att programmet ska kunna fortsätta i samma riktning som Jordbruksverkets förslag. Området är inget som är politiskt kontroversiellt mellan partierna och har fått positivt bemötande både nationellt och internationellt. Att därför avsluta, eller ändra riktning på POM är inte troligt. När beslut kommer är inte känt i nuläget. För den Nationella genbanken är dock regeringen medvetna om att något besked måste komma i rimlig tid innan den ska börja anläggas 2011.

Under andra halvåret 2009 är Sverige ordförandeland i EU. När det gäller växtgenetiska resurser är det två saker som är aktuella. Redan innan vårt ordförandeskap ska vi hjälpa Tjeckien på mötet med det styrande organet inom Internationella fördraget i början av juni i Tunis. Rättvis fördelning av resurserna där SMTA är en del och finansiering av hela fördraget är stora frågor på

dagordningen. Sverige deltar med flera personer från Jordbruksdepartementen och även från Jordbruksverket genom Carl Johan Lidén. NordGen är med som observatör. NordGen påpekade att det kunde vara bra med ett nordiskt möte innan mötet i Tunis.

Under september kommer det också att vara ett stort möte inom kommissionen för genetiska resurser inom FAO. Mötet är gemensamt för alla genetiska resurser. En huvudfråga gällande växgenetiska resurser blir tillståndet för dessa i världen med anledning av de landrapporter som nyligen gjorts. Vilka som kommer att delta utöver departementet är ännu inte bestämt. Jordbruksverket, CBM och NordGen kommer troligtvis att delta.

Följande FoU-projekt har beviljats medel för 2009:

- DNA-kartläggning av mandatsorter av äpple
- DNA-kartläggning av mandatsorter av päron
- DNA-kartläggning och variation hos kulturrosor
- Sortiment i svenska plantskolor 1800-1950
- Delar av projektet gällande genetisk diversitet inom POMs inventeringar.

Redovisning av projekten som genomfördes 2008 bör finnas med på POMs hemsida. De finns på Jordbruksverkets hemsida men är svåråtkomliga och de kan också behöva en kortare populär redovisning förutom länken till själva rapporten. Jordbruksverket ska ta tag i frågan.

Verksamhetsredovisningen

Rapporteringen har tidigare varit ojämn, det har varit svårt att få in material och rapporten har blivit blandning av mycket detaljerat och sådant som inte kommit med alls. Därför har formen ändrats något men förändringen är inte så stor.

I diskussionen framgick:

- Det är viktigt att ha klart för sig vem som är målgrupp för rapporten
- Det är synd att ta bort publikationslistan. Slutsatsen blev att ta med det som finansierats med de särskilda medlen till POM samt att i övrigt visa var man kan hitta andra publikationer.
- Samordningsmedlen ska redovisas.
- I övrigt hade det varit önskvärt att redovisa den totala kostnaden för POMs alla aktiviteter. Ett försök till att beskriva alla nödvändiga åtgärder för att nå målen gjordes i förslaget till nytt program (tabell 4). Att sätta kostnader på aktörernas insatser som berör programmet var dock svårt.
- Fördjupningsförslagen (Balsgårds genbank, döda frön, länsstyrelsens kompetensutvecklingsprojekt) i underlaget godkändes. Det intervjuarbete som Lena Nygårds gjort i Riksantikvarieämbetets regi i anknytning till kulturreseervaten om hur man odlade förr till kom som förslag.
- Det är trevligt om vi kan ha med bilder i fördjupningsdelen.

Landsbygdsprogrammet

I samband med fördjupningarna i verksamhetsberättelsen tog Jordbruksverket upp frågan om Landsbygdsprogrammet. Det finns många möjligheter där att söka stöd för aktiviteter inom odlad mångfald, dels inom kompetensutveckling men kanske främst inom projektstöden och investeringsstöden.

Kompetensutvecklingen avser t ex informationsbroschyrer, olika kurser som t ex fröodlingskurser, ympkurser, fältvandringar, demonstrationsodlingar mm.

Projektstöd och investeringsstöd ges till brukare för olika projekt. Kopplingen till mat och kopplingen till upplevelseturism är områden att fundera över.

Det finns möjligheter att söka medel hos länsstyrelserna men också nationellt hos Jordbruksverket. På Jordbruksverket är det Företags- och projektstödsenheten som ansvarar för stöden och frågor kan ställas till Hans Karlsson. Det tar tid att fylla i en ansökan rätt men det kan vara värt det.

Se också information på Jordbruksverkets hemsida.

<http://www.sjv.se/amnesomraden/stodtilllandsbygden.4.7502f61001ea08a0c7fff24864.html> och

<http://www.sjv.se/amnesomraden/stodtilllandsbygden/allastodformer/projektstod/anordnakompetensutveckling.4.b7f2d010faa641c8980003719.html> .

Rapportering från samordnarna

Inventeringarna pågår för fullt. Nystarten på Träd- och buskar har gått bra men det är mycket att göra. Krukväxtuppropet har ett stort kulturhistoriskt värde och intresset är stort i media. En tydlig begränsning i omfattning är här ett måste vilket projektgruppen är medveten om.

Det pågår en del provuppförökning på plantskolor av POM-material.

Inom CBM har en ansökan gjorts på 1,5 milj inom fortlöpande miljöanalys (FOMA) avseende SKUD.

Angående den centrala samlingen har samordnarna tillsammans med SLU/Alnarp parkchef Ola Melin tittat över lämpliga områden. Utifrån detta har ett "letter of intent" tagits fram och överlämnats till dekanus. Även om det ännu inte finns beslut måste planeringen fortgå för att inte förlora tid och marken i Alnarp är attraktiv.

Samordnarna har också tillsammans med inventeringsledarna börjat arbeta på en handbok för kvalitetssäkring för Nationella genbanken bland annat med en manual för växtmaterialets skötsel. En skiss på organisation utifrån de kriterier som finns i förslaget planeras.

Samordnarna har besökt klonarkiven men även andra platser som kan vara tänkbara som nya klonarkiv. Det är inte säkert att de nuvarande kan ta hand om de nya växtslag som har kommit in i inventeringen. Många är intresserade och det finns en stor vilja att ta hand om och visa upp material. Klonarkivens syfte är just att visa upp förutom att vara en backup till centrala samlingen.

Det växtförädlingsseminarium som har diskuterats inom programrådet har åter skjutits upp men planeras nu eventuellt till v 48.

Ett norskt/svenskt möte mellan programmen har hållits. Alla Nordiska länder var representerade.

Rundvandring

Vi blev guidade på Gunnebo av trädgårdsmästare Joakim Seiler. Han berättade syftet med Gunnebo kulturresevat är att visa upp hur det såg ut på 1700-talet. För stilträdgården, köksträdgården och byggnaderna finns mycket kvar av ritningar och kartmaterial. Exakt vilka arter och sorter som odlades är dock svårare att fastställa. Den engelska parken är svårare att få grepp om. Vägar och gångar finns kvar och en del strukturer. Men växtmaterialet är mycket svårare. En period högg man ut allt utan ekarna till exempel. Orangeriet som en gång fanns kommer man också att föröka återuppbygga, läs mer på <http://www.gunneboslott.se/>.

Hantering av internationella fördraget och sMTA

Underlaget som skickats ut diskuterades. Den största svårigheten verkar vara var gränsen går för vad som är offentligt tillgängligt eller inte. Inom SLU så har man till exempel flera olika typer av samlingar. Att material som är under utveckling inte är offentligt tillgängligt är fullt klart. Det samma gäller material som används av enskilda personer för att ha som lärounderlag, detta är privat. Men SLU har som policy att sådant material ska överlämnas till SLU och när så har skett (genom avtal) borde detta vara offentligt tillgängligt. Andra svårigheter i gränsdragningar är material som egentligen är färdigutvecklat men som hålls av forskare och bara lämnas ut inom vissa grupper av personer. Är detta privat eller offentligt?

Inventeringsmaterial som idag finns i sk mellanlager ska inte räknas som offentligt tillgängligt eftersom det håller på att utvärderas. Men när det väl hamnar i den Nationella genbanken är det offentligt. Om material ändå lämnas ut från mellanlagret är det bra att försäkra sig genom avtal om att det inte finns risk för att någon låser detta för vidare användning.

Ett bra motiv för att ett material ska kallas privat kan räcka för att det inte är offentligt, men samtidigt så bör huvudlinjen vara att så mycket material som möjligt ska in i det multilaterala systemet och vara fritt tillgängligt för forskning, förädling och utbildning.

NordGen är väldigt mån om att de Nordiska länderna gör så lika som möjligt när sMTA ska användas. NordGen kommer att använda sMTA med tillägg som tagits fram inom den gemensamma organisationen för genbanker i Europa, AEGIS. NordGen kommer att använda ett NordGen-MTA för övrig användning än forskning, förädling och utbildning samt ett enklare hobby-MTA.

Mötet var överens om att Nationella genbanken ska använda samma sMTA som NordGen för allt växtmaterial som ingår i fördraget. Samma rapporteringssystem

ska också användas. För övrig användning och annat material (t ex prydnadsväxter) bör ett eget överföringsavtal tas fram för att se till att materialet förblir offentligt tillgängligt. Hur detta ska utformas måste diskuteras vidare. Det bör dock vara så enkelt som möjligt. Hur detta påverkar till exempel plantskolor vid uppförökning och vidare försäljning kan vara bra att ha klart för sig.

Bevarandesorter av lantbruksväxter

Underlagsmaterialet diskuterades kort. Man bör ha klart för sig att detta är ett sätt att i befintlig utsädeslagstiftning göra ett undantag för bevarandesorter och att det därför i många delar måste fungera på samma sätt som för nya sorter. Skillnaden är främst att DUS-provningen kan ersättas av en beskrivning på sorten och den kostnaden försvinner därmed. Beskrivningen ska finnas på NordGen eller komma dit i samband med ansökan. Ansökningsförfarandet innan sorten finns på en marknad är omständigt och kräver bra information vilket Jordbruksverket ska ta fram.

Första kostnaden är att ansöka om att bli upprätthållare av sorten. Denna kostnad är en engångskostnad. Precis som växtförädlingsföretagen oftast står för den kostnaden då en förädlare söker om en ny sort, skulle kanske POM på något sätt kunna bidra med denna kostnad till ansökningar om bevarandesorter. Särkilt med tanke på att man som upprätthållare av bevarandesort inte kan ta ut avgifter eller andra exklusiva rättigheter av utsädesodlare/försäljare. Det är bara sorter som prioriteras inom POM som kan komma på tal för sådan ekonomisk hjälp (och inte sorter som varit borta från sortlistan i bara två år). Alla juridiska personer kan bli upprätthållare av en sort och att det finns en upprätthållare är en förutsättning för att sorten ska tas med på sortlistan.

Bidrag till kostnader för ansökan om utsädesodling (engångskostnad för varje ansökan) och kostnad för kontroll (årlig) skulle ge en gräddfil för dessa sorter gentemot förädlade sorter och är därmed inte aktuellt. En möjlighet skulle kunna vara att en utsädesodlare av en äldre sort söker projektbidrag inom Landsbygdsprogrammet för en sådan odling.

Vilken information som krävs från NordGen för att sorten ska godtas måste tydliggöras och vad görs om detta inte finns? Direktivet godtar inofficiella undersökningar och kunskaper som erhållits i praktisk odling mm. Detta är ett område där tillvägagångssättet måste klargöras. Jordbruksverket tar tag i detta i dialog med NordGen.

Våra kulturväxters namn

Genom medel från Formas har en ny skriven nationell namnstandard för kulturväxter publicerats, *Våra kulturväxters namn – ursprung och användning*. Den bygger på det som finns i SKUD men det har länge funnits behov av en ersättare till den gamla Kulturväxtlexikon som länge varit utgången.

Jordbruksverket och programrådet tackade Björn Aldén och Svengunnar Ryman (dock inte närvarande) för detta och hoppas att de ekonomiska svårigheterna med att utveckla SKUD kommer att lösas.

NordGens arbetsgrupper

Kritik framfördes gällande handläggningen av NordGens arbetsgrupper. Arbetet har pågått länge och det som först föreföll enkelt för en interimperiod fick för stora proportioner. Arbets- och beslutsgången var från början oklar och förutsättningar för valet av personer har ändrats under tiden. Dialogen med vissa tillfrågade har varit bristfällig.

Slutsatsen är att klara procedurregler för hur framtida nomineringar och tillsättningar ska gå till måste utarbetas liksom arbetsfördelningen mellan Jordbruksverket, NordGen och kontaktpersoner (programrådet).

NordGen och Jordbruksverket tar åt sig kritiken. Jordbruksverket menade dock att i det omtag som gjordes blev arbetsgången och ansvarsfördelningen betydligt mer tydlig.

Forskarbesök

I vecka 40 får SLU/Balsgård besök av en forskare, Kim Hummer, i samband med att hon installeras som hedersdoktor vid LTJ-fakulteten på SLU. Planerna är att hålla en workshop där hon berättar om sitt arbete på genbanken i Corvallis, samt att då även andra vill berätta om sitt arbete rörande bevarande och nyttjande av genetiska resurser. Hilde meddelar samordnarna och/eller Jordbruksverket mer utförlig information när detta blir aktuellt.

Kort presentation av aktiviteter från aktörerna

Det fanns inte tid denna gång för dessa presentationer och det är därmed viktigt att tid läggs på detta nästa möte. En viktig del av programmet är att hålla varandra underrättade om vad som sker. Har ni något som ni särskilt vill meddela så gör detta via samordnarna även mellan mötena.

Nästa möte

Nästa möte bestämdes preliminärt till den 14 oktober och förslag finns att vara på Balsgård.